

پیش‌بینی شادمانی دانشجویان با توجه به مؤلفه‌های برنامه‌درسی پنهان

آزاده مرادی^{*}، ابوالقاسم یعقوبی^{**} و محمدرضا پوست‌زاده^{***}

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی شادمانی دانشجویان بر اساس مؤلفه‌های برنامه‌درسی پنهان انجام شد. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه دانشجویان کارشناسی سال آخر دانشگاه بوعلی سینا همدان بود که تعداد آن‌ها ۱۳۶۳ نفر برآورد شد. در این پژوهش با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی، ۳۰۲ نفر از دانشجویان به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه شادمانی آکسفورد و پرسشنامه محقق ساخته برنامه‌درسی پنهان بود. اعتبار ابزار پژوهش را متخصصان تأیید کردند و پایایی به وسیله آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر ۰/۷۹ و ۰/۹۴ بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون آمار استنباطی ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که به جز مؤلفه شیوه مدیریت کلاس درس، بین مؤلفه‌های برنامه‌درسی پنهان و شادمانی دانشجویان رابطه معناداری وجود داشت. علاوه بر این، نتایج نشان داد که مؤلفه‌های برنامه‌درسی پنهان، در مجموع ۲۲/۷ درصد شادمانی دانشجویان را به طور معناداری پیش‌بینی می‌کند.

کلیدواژه‌ها

شادمانی، برنامه‌درسی پنهان، دانشجویان

* نویسنده مسئول: کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران
Azadeh.Moradi98@yahoo.com

** دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران

*** دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی سینا همدان، همدان، ایران

مقدمه

انسان از دیرباز به دنبال این بوده که چگونه می‌تواند بهتر زندگی کند و چه چیزی بیشتر موجبات رضایتش را فراهم می‌کند و با چه ساز و کارهایی می‌تواند از زندگی در این دنیا لذت ببرد. همه این‌ها به نوعی به مفهوم شادمانی^۱ و نشاط مربوط می‌شود (سلیگمن^۲، ۲۰۰۲). شادی یک هیجان مثبت است و در برگیرنده احساسات مثبتی مانند لذت، آرامش، پویایی و شیفستگی در زندگی است (امانی و هادیان همدانی، ۱۳۸۷). لیوبومیرسکی، کینگ و دینر^۳ (۲۰۰۵)، شادمانی را تجربه احساس نشاط، شادی و معناگرایی در زندگی در نظر گرفته‌اند. از نظر سامنر^۴ (۲۰۰۶)، شادی دارا بودن یک نوع خاصی از نگرش‌ها و گرایش‌های مثبت نسبت به زندگی است که در آن شکل کاملی از شناخت و عاطفه وجود دارد (به نقل از صالحی عمران، هاشمی و ایران‌نژاد، ۱۳۹۱). سلیگمن (۲۰۰۴)، مؤلفه‌های شادمانی را شامل سه مؤلفه هیجان‌های مثبت (زندگی با نشاط)، تعهد (زندگی درگیرانه یا زندگی خوب) و معنا داری (زندگی با معنا) می‌داند. نتایج پژوهش مایرز^۵ (۲۰۰۰) و پترسون^۶ (۲۰۰۰) نشان داده است که شادی می‌تواند سلامت جسمانی و روانی را بهبود بخشد. شادمانی و رضایت خاطر بیشتر به افزایش موفقیت، سلامتی بهتر و روابط ارزشمندتر منجر می‌شود؛ این رضایت‌مندی و افزایش شادمانی به نوبه خود می‌تواند تأثیر مثبتی بر بهبود عملکرد تحصیلی داشته باشد. در واقع شاد بودن و شاد زیستن می‌تواند بسیاری از مشکلات روانی را حل کند و سبب افزایش انگیزه در کار و تحصیل شود (لی و گراهام^۷، ۲۰۰۱). شادی ثروتی است که می‌توان آن را از دست داد یا اینکه بر آن افزود. با استفاده از روش‌های شادی‌بخش در فرایند آموزش، می‌توان علاوه بر ایجاد محیطی رضایت‌بخش، بسیاری از مشکلات از جمله میزان غیبت، دیرآمدگی، بی‌حوصلگی، کسالت در کلاس درس، امراض جسمی و روحی و در نهایت مسأله افت تحصیلی را کاهش داد. در سایه ایجاد شادابی و به تبع آن پیشرفت تحصیلی می‌توان جامعه‌ای

1. happiness
2. Seligman
3. Lyubomirsky, King and Diener
4. Sumner
5. Meyers
6. Peterson
7. Leeand Graham

اندیشمند، پویا و خلاق ایجاد کرد (کرافت^۱، ۲۰۰۸؛ به نقل از خدادادی، نجدرحمتی و فریدفتحی، ۱۳۹۶).

آرگایل^۲ (۲۰۰۱)، به عنوان پیشگام در نظریه‌پردازی شادمانی، ارتباطات اجتماعی را از مؤلفه‌های مهم شادمانی می‌داند. یکی از انواع ارتباطات انسانی، رابطه دانش‌آموزان و دانشجویان با سیستم آموزشی است. در سیستم‌های آموزشی، افراد زیادی مشغول به کار هستند و فراگیران به طور مستقیم یا غیرمستقیم با آن‌ها رابطه دارند. شادی و سرزندگی در فراگیران سبب می‌شود آن‌ها با رغبت بیشتری در محل تحصیل حضور یابند و نه تنها در راه دانش‌اندوزی تلاش کنند، بلکه ارزش‌های مورد توجه را بهتر پاس دارند (عابدی و میرزائی، ۱۳۸۵)؛ در عصر حاضر، فراگیران اکثر اوقات خود را در محیط‌های آموزشی سپری می‌کنند؛ لذا نظام آموزشی تنها مسئولیت تدریس و انباشتن اطلاعات در ذهن فراگیران را بر عهده ندارد، بلکه نظام آموزشی باید محیطی را برای فراگیران فراهم کند که بتوانند از نظر عاطفی، اجتماعی و جسمانی رشد شایسته‌ای داشته باشند (جعفری، عابدی و لیاقت‌دار، ۱۳۸۳). برای دستیابی به آرمان‌های مربوط به شاداب‌سازی مراکز یادگیری، باید تحولات جدی در محیط‌های آموزشی و متغیرهای مربوط به آن‌ها به وجود آورد (جعفری، ۱۳۸۷)؛ و نیز به منظور حفظ سلامت جسمانی و روانی فراگیران، باید سعی کنیم با شناسایی عوامل مؤثر بر شادی، موجبات تقویت عوامل مثبت و تقلیل عوامل منفی مؤثر بر شادی را فراهم کنیم؛ بنابراین، شناسایی متغیرهای مرتبط با شادمانی و میزان تأثیر هر یک از این متغیرها، راه را برای نیل به این هدف هموار می‌کند؛ لذا همواره پژوهشگران و روان‌شناسان به بررسی راه‌کارها و روش‌ها و فراهم کردن بستر مناسب تجارب خوشایند، برای افزایش شادی دانشجویان، این قشر تأثیرگذار و آینده‌ساز جامعه اقدام کرده‌اند. در این راستا شناخت مشکلات روانی دانشجویان تحصیلات عالی، با توجه به توان بالقوه آن‌ها در احراز شغل‌های جامعه و سر و کار داشتن آن‌ها با جسم و روان انسان‌ها و همچنین در طی تحصیل با توجه به سنگینی دروس و کارهای عملی، اهمیت ویژه‌ای دارد که این عوامل خود می‌توانند از متغیرهای زیادی تأثیرپذیر باشند. از مؤلفه‌های کلیدی که دانشجویان با آن سروکار دارند، دانشگاه و برنامه‌های درسی در سطح آموزش عالی است. یکی از انواع برنامه‌های

1. Kraft

2. Argyle

درسی، برنامه درسی پنهان^۱ است. نظام‌های آموزشی به موازات اجرای وظایف و مسئولیت‌های رسمی و از قبل تعیین شده دارای مجموعه دیگری از کارکردها هستند که اگرچه چندان در قالب اهداف و سیاستگذاری‌های مصوب و مدون مورد توجه قرار نگرفته‌اند، ولی عملاً تأثیراتی چشمگیر در ابعاد مختلف سلوک و شخصیت یادگیرندگان دارند. در حوزه تخصصی برنامه‌ریزی درسی اغلب از این دسته کارکردها و تأثیرات با عنوان برنامه درسی پنهان نام برده می‌شود. به زعم صاحب‌نظران، کارکردهای پنهان نظام تعلیم و تربیت و آموزه‌های برنامه درسی پنهان، بیش از آموزه‌های صریح و آشکار در رفتار شخصی و تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارند (ایمانی، یعقوبی، یوسف‌زاده، ویسی‌کهره و محقق، ۱۳۹۴)؛ برنامه درسی پنهان ارتباط نزدیکی با محیط آموزشی و ویژگی‌های آن دارد. استاد با شناخت امکانات به‌طور مناسب محیط آموزشی را تجهیز و امکانات آموزشی را سازماندهی می‌کند و موقعیت آموزشی مناسب را به وجود می‌آورد. مشخصات محیط و شرایط مطلوب آموزشی همراه با آرامش، عزت و احترام متقابل بین یادگیرنده و تیم آموزش‌دهنده به کشف نقاط ضعف و قوت آموزشی دانشجو می‌انجامد و به عنوان بخش مهمی از برنامه درسی پنهان مطرح می‌شود. برنامه درسی پنهان به عملکردها و نتایج آموزشی اطلاق می‌شود که با وجود آشکار نبودن در رهنمودهای برنامه درسی یا سیاست‌های آموزش عالی، بخش حتمی و مؤثر تجربه تحصیلی است (مصلى‌نژاد، ۱۳۹۲؛ به نقل از آهوخوش، ۱۳۹۶). از نظر لورنس، مالاها و کرسلی^۲ (۲۰۱۸)، برنامه درسی پنهان از طریق ابعاد سازمانی، بین فردی و اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی قابل توصیف و تبیین است.

از سوی دیگر در یک تقسیم‌بندی کلی، می‌توان نتایج و آثار برنامه درسی پنهان را در سه بعد شناختی، اجتماعی و فیزیکی مطرح کرد و مورد بحث قرار داد. به بیان دیگر برنامه درسی پنهان از یک سو دربردارنده آثار و نتایج شناختی، درسی و تحصیلی بوده و عملکرد و پیشرفت آموزشی و تحصیلی یادگیرندگان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از سوی دیگر ابعاد و کارکردهای اجتماعی برنامه درسی پنهان، به جو ارتباطی و گروهی حاکم بر محیط آموزشی و یادگیری‌ها و آموخته‌هایی توجه می‌کند که یادگیرندگان از طریق تعاملات روزمره با سایر فراگیران و کادر

---

1. Hidden Curriculum
2. Lawrence, Mhlaba and Kearsley

مدیریتی و آموزشی کسب می‌کنند. علاوه بر دو بعد فوق، ابعاد ملموس و فیزیکی برنامه‌های درسی پنهان نیز به وضعیت ظاهری محیط‌های آموزشی، نوع طراحی و ساخت کلاس‌های درس و راهروها، نورپردازی و ویژگی‌های بصری و نحوه چیدمان میز، صندلی و سایر تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی و تأثیرات این ابعاد بر روی یادگیری فراگیران مربوط است (امینی، تمنایی فر، ماشالهی نژاد، ۱۳۹۴).

لذا با وجود آنکه در دهه‌های اخیر مفهوم برنامه‌های درسی پنهان و لزوم توجه به آن، نقش محوری و ویژه‌ای را در مطالعات و تحقیقات برنامه‌های درسی ایفا کرده است و صاحب‌نظران متعددی به مطالعه، بررسی و پژوهش برای کشف ابعاد ناشناخته این برنامه در کشورهای مختلف اقدام کرده‌اند، لیکن وجه غالب توجه مسئولان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت بر برنامه‌های درسی آشکار و رسمی بوده است و این بدان معناست که بخش توجه‌برانگیزی از برنامه‌های درسی را که فراگیران در نظام‌های آموزشی عملاً در معرض آن قرار می‌گیرند، خصوصاً اثر نیرومند برنامه‌های درسی پنهان بر دانش‌آموزان و دانشجویان مورد کم توجهی و غفلت قرار گرفته است و جامعیت برنامه‌های درسی نیز زیر سؤال رفته است (فلاح، بریمانی، مؤتمنی و مهدوی، ۱۳۹۱؛ به نقل از معروفی، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، با تأکید بر نقش انکارناپذیر و اهمیت برنامه‌های درسی پنهان، و نیز با توجه به اینکه یکی از اهداف نظام‌های آموزشی فراهم کردن شرایط لازم برای حفظ و ارتقاء سلامت روانی، عاطفی و جسمانی فراگیران است، این پژوهش در صدد پیش‌بینی وضعیت شادمانی دانشجویان دانشگاه بوعلی‌سینا همدان براساس مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان است؛ بر این اساس سؤال اصلی پژوهش این است که آیا مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان می‌توانند شادمانی دانشجویان را پیش‌بینی کنند؟

از جمله پژوهش‌های خارجی و داخلی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

برادبورن^۱ (۱۹۶۹)، در پژوهش خود با محوریت «تعامل معلم - دانش‌آموز»، دریافت معلمی که رفتاری دوستانه دارد؛ باعث فعال‌تر شدن دانش‌آموزان و افزایش میزان عزت نفس، علاقه و افزایش روحیه نشاط در آن‌ها می‌شود (به نقل از نصحی‌دهنوی، احمدی و عابدی، ۱۳۸۳). شرر، سامر فیلد و والنوت^۲ (۱۹۸۶)، پژوهشی را درباره «رشد عواطف مثبت» انجام دادند.

1. Bradburn

2. Scherer, Summerfield and Walcott

نتایج نشان داد که رابطه با دوستان و ایجاد محیط توأم با محبت، تجارب موفق، می‌توانند در رشد عواطف و به‌ویژه شادی مهم باشند. پژوهش پاسکارلا و ترنزینی^۱ (۱۹۹۱) با عنوان «چگونه دانشکده می‌تواند بر دانشجویان تأثیر بگذارد؟» نشان داد که تعامل مثبت و نزدیک بین معلمان و اساتید با دانش‌آموزان و دانشجویان، رشد تحصیلی و شخصی را تسریع کرده و زمینه‌ساز موفقیت تحصیلی و روحیه پرنشاط فراگیران می‌شود. در پژوهشی که لو^۲ (۲۰۰۳) با عنوان «عوامل سازمانی مؤثر بر دانشجویان» انجام داد، دریافت که تعامل مناسب میان معلمان (اساتید) و دانش‌آموزان (دانشجویان)، عاملی مهم در پیشرفت تحصیلی و در نتیجه شادمانی فراگیران است.

کار^۳ (۲۰۰۵)، در پژوهش خود با عنوان «روابط شخصی و بین فردی در آموزش و پرورش» نشان داد روابط متقابل و مؤثر استاد-دانشجو، درگیری دانشجو را در فرایند تعلیم و تربیت موجب می‌شود که این امر به نوبه خود در دانشجو ایجاد علاقه کرده و همچنین این علاقه را حفظ می‌کند (راه‌اندازی و حفظ علاقه)، زندگی تحصیلی دانشجویان را بهبود می‌بخشد و این موفقیت، نشاط بیشتری را در دانشجو ایجاد می‌کند. در پژوهش هافلر، اون‌بای، تامسون، فاسر، هایدت و هافرتی^۴ (۲۰۱۱)، با عنوان «تحلیل محیط یادگیری: چشم‌انداز برنامه درسی پنهان»، به اهمیت تمایز بین ابعاد رسمی آشکار و پنهان روند آموزش توجه شده است و به گسترش مفهوم برنامه درسی پنهان از حیطه دانشجویان به اساتید و اعضای هیأت علمی اشاره می‌کند. مهم‌ترین مؤلفه‌های شناسایی شده در این تحقیق، مدیریت ناسازگاری و تناقض و تعامل صحیح اساتید با همکاران و دانشجویان است. پژوهش دیان و گیبس (۲۰۱۵)، با عنوان «شادی یا رضایت دانشجو؟ یک تجدید نظر اولیه درباره آنچه در تجربه دانشجویی مهم است» نشان داد که شادی و رضایت دو مفهوم متمایز از یکدیگرند و شادی محصول رضایت‌مندی است. باندینی و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «چگونه برنامه درسی پنهان، حرفه‌ای شدن دانشجویان را شکل می‌دهد؟» نشان دادند که برنامه درسی پنهان بر رشد عاطفی، پیشرفت تحصیلی و حرفه‌ای دانشجویان دانشکده تأثیر می‌گذارد. برزگر، پریاد،

---

1. Pascarella and Terenzini

2. Lau

3. Carr

4. Hafler, Ownby, Thompson, Fasser, Haidet and Hafferty

جفرودی، کاظم نژاد، قنبری‌خانقاه (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «دیدگاه دانشجویان پرستاری: تأثیر برنامه‌های درسی پنهان در یادگیری» نشان دادند که از دیدگاه دانشجویان، رابطه‌ی خوب استاد و دانشجو، فرصت تعامل با استادان با تجربه، تجهیز کلاس‌ها با وسایل کمک آموزشی الکترونیکی، توجه و پذیرش در گروه همسالان و تحقیر دانشجو، در یادگیری آن‌ها تأثیرات مثبت و منفی دارد. اوزدمیر^۱ (۲۰۱۸)، پژوهشی با عنوان «رابطه‌ی بین برنامه‌های درسی پنهان و کیفیت زندگی دانشجویان دانشگاهی در بین دانشجویان علوم ورزشی» انجام داد؛ نتایج نشان داد که بین برنامه‌های درسی پنهان، نوع ادراک و کیفیت زندگی دانشجویان (موفقیت تحصیلی و نشاط و شادابی و...) رابطه‌ی معناداری وجود دارد. دریکوندی (۱۳۸۱)، طی پژوهشی، با عنوان «بررسی عوامل نشاط‌انگیز دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر اصفهان از نظر مدیران و مربیان پرورشی» نشان داد مدیران و مربیان عوامل شش‌گانه‌ی بررسی شده (روان‌شناختی، فیزیکی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و سازمانی) را در ایجاد نشاط دانش‌آموزان مؤثر می‌دانند. نصوحی دهنوی، احمدی و عابدی (۱۳۸۳) پژوهشی با عنوان «رابطه‌ی بین میزان شادمانی و عوامل آموزشگاهی دانش‌آموزان دبیرستانی» انجام دادند؛ یافته‌ها نشان داد که بین میزان شادمانی و کیفیت روابط با معلمان، و بین سبک‌های رهبری حمایتی، موفقیت‌مدار و مشارکتی همبستگی و رابطه‌ی معناداری وجود دارد و با سبک مدیریت‌آمرانه رابطه‌ی معنادار نیست. در پژوهشی که عباسی (۱۳۸۳) در دبیرستان‌های دخترانه‌ی شهر اصفهان به‌منظور بررسی «عوامل تأثیرگذار بر شادمانی دانش‌آموزان» انجام داد، برطبق یافته‌ها مشخص شد، عواملی چون تعامل فراگیران و معلمان، روش‌های تدریس و ارزشیابی معلم، مشارکت دانش‌آموزان، جو سازمانی مدرسه و امکانات آموزشگاهی بر نشاط دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند. مهram، ساکتی، مسعودی و مهرمحمدی (۱۳۸۵) در پژوهشی نقش مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان را در کاهش هویت علمی دانشجویان بررسی کردند. مؤلفه‌های برنامه‌های درسی در مطالعه‌ی آن‌ها عبارت بودند از: استاد، دانشجو، مکان فیزیکی، روش تدریس، ارزشیابی، محتوا و قوانین و مقررات. او نقش استادان را به عنوان پررنگ‌ترین مؤلفه‌ی برنامه‌های درسی می‌داند که به دلیل نبودن تعداد توجه‌برانگیزی از مدرسان، وجود مشاغل متعدد و عدم انگیزه‌ی لازم در برقراری ارتباطات مستمر علمی با دانشجویان و فراتر از اوقات کلاس، نقش استاد به عنوان عاملی کاهنده برای هویت علمی

دانشجویان عمل می‌کند. در پژوهشی که حیاتی (۱۳۸۷)، با هدف «بررسی تأثیر محیط فیزیکی مدرسه بر نشاط دانش‌آموزان شهرستان ساری» انجام داد، نتایج نشان داد سرسبزی محیط مدرسه بر نشاط پسران و تجهیزات کلاس‌های درس، نحوه استقرار آن‌ها و رنگ‌آمیزی بر نشاط دانش‌آموزان دختر تأثیر بیشتری دارد. نتایج پژوهش جعفری، سیادت و بهادران (۱۳۸۷)، با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در شادابی مدارس» نشان داد عوامل فردی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی (محیط فیزیکی) و سبک مدیریت مشارکتی در شادابی مدارس (و به تبع آن بر شادمانی فراگیران) مؤثر بوده است.

در پژوهش فضل‌اللهی، جهانگیر اصفهانی و حق‌گویان (۱۳۸۹)، که با عنوان «سنجش میزان عوامل مؤثر بر شادی دانشجویان پردیس قم دانشگاه تهران» انجام شد، عوامل مؤثر بر شادی شناسایی شد و به ترتیب زیر اولویت‌بندی شدند: ۱- تعامل بین دانشجو و استاد؛ ۲- امکانات رفاهی دانشگاه؛ ۳- جو سازمانی حاکم بر دانشگاه؛ ۴- مشارکت دانشجو در فعالیت‌های کلاسی؛ ۵- شیوه‌های تدریس و ارزشیابی استادان؛ ۶. عضویت در گروه‌های خاص (ورزشی، فرهنگی و مذهبی و...); ۷- مدیریت کلاس.

وزیری و شیرزادی اصفهانی (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه جو سازمانی با شادمانی و سرزندگی در اعضاء هیئت علمی دانشگاه الزهراء (س)» انجام دادند که نتایج حاکی از آن بود، بین شاخص‌های صمیمیت و اعتماد با شادمانی رابطه معناداری وجود دارد. در پژوهش فلاح، بریمانی، نیازآذری، مؤتمنی و مهدوی (۱۳۸۹) تحت عنوان «بررسی نقش مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان بر یادگیری دانش‌آموزان در مدارس متوسطه» دریافتند که قوانین و مقررات مدرسه، روابط میان فردی، روابط متقابل معلم و دانش‌آموز و آگاهی معلمان از عوامل مؤثر، در یادگیری دانش‌آموزان مؤثر هستند. در پژوهش امینی، مهدی‌زاده، ماشااللهی، علیزاده (۱۳۹۰)، به منظور بررسی «رابطه بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و روحیه علمی دانشجویان»، نتایج نشان داد بین تمام مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان با روحیه علمی دانشجویان رابطه مثبت وجود دارد. غلامی و حسین‌چاری (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان «پیش‌بینی شادمانی دانش‌آموزان با توجه به ادراک آن‌ها از انتظارات معلم، نحوه تعامل معلم و خودکارآمدی»، دریافتند که برخی از ابعاد تعامل معلم- دانش‌آموز و انتظارات معلم به صورت مستقیم قدرت پیش‌بینی شادمانی را دارند و خودکارآمدی می‌تواند نقش واسطه‌ای بین ابعاد

تعامل معلم - دانش‌آموز و همچنین انتظارات معلم و شادمانی داشته باشد. نتایج پژوهش طاهریان، فیض و حیدرخانی (۱۳۹۳)، با عنوان «عوامل مدیریتی و سازمانی مؤثر بر شادی و نشاط در دانشگاه‌ها و تأثیر آن‌ها بر تولید علم» نشان داد عوامل مدیریتی و سازمانی (تعامل با همکاران، دیدگاه دانشجویان، فعالیت‌های فوق برنامه، شرایط محیط کاری، مثبت‌اندیشی) بر افزایش شادی اساتید و دانشجویان دانشگاه و نیز بر ارتقاء تولید علم تأثیر گذارند. پژوهش ایمانی، یعقوبی، یوسف‌زاده، ویسی‌کهره و محقق (۱۳۹۴)، با عنوان «بررسی رابطه بین برنامه درسی پنهان و تحلیل رفتگی آموزشی دانشجویان»، نشان دادند بین برنامه درسی پنهان و تحلیل رفتگی آموزشی دانشجویان و نیز بین برنامه درسی پنهان و ابعاد تحلیل رفتگی آموزشی (خستگی هیجانی، بدبینی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی) رابطه معنادار منفی وجود دارد. نتایج پژوهش فکوری، شیخ و قدوسیان (۱۳۹۴)، با عنوان «بررسی عوامل تأثیرگذار بر شاداب‌سازی مدارس از دید مدیران و معلمان مدارس غیرانتفاعی ابتدایی شهر گرگان» نشان داد که مؤلفه‌های محیط فیزیکی، عاطفی - اجتماعی، فردی و آموزشی بر میزان شاداب‌سازی مدارس تأثیرگذار بوده است.

شریف جعفری، یزدانخواه‌فرد، روانی‌پور، معتمد، پولادی و احمدلو (۱۳۹۵) در یک تحقیق کیفی، با عنوان «دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از نقش برنامه درسی پنهان در انتقال ویژگی‌های حرفه‌ای گری»، نشان دادند که سه مضمون اصلی ارتباطات، اصول قوانین و مقررات و جو حمایتی به عنوان نقش برنامه درسی پنهان در انتقال ویژگی‌های حرفه‌ای گری دانشجویان مؤثر هستند. نتایج پژوهش معروفی (۱۳۹۵)، با عنوان «بررسی ارتباط برنامه درسی پنهان با سازگاری اجتماعی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان» نشان داد بین برنامه درسی پنهان و انگیزه پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی فراگیران ارتباط وجود دارد. نتایج پژوهش آهوخوش (۱۳۹۶)، با عنوان «بررسی دیدگاه دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی نسبت به برنامه درسی پنهان»، نشان داد که کاهش انگیزه و فراری شدن از محیط آموزشی، عدم برقراری ارتباطات مفید و متمرکز با استاد، پایین آمدن عملکرد تحصیلی دانشجو، عدم میل به شرکت در فعالیت‌های عملی و کارآفرینی، افزایش اضطراب و استرس، احساس شک و تردید نسبت به ادامه تحصیل، کاهش اعتماد به نفس، ناامیدی دانشجویان و منفی بافی افراطی، از جمله دیدگاه‌های رایج نسبت به برنامه درسی پنهان بودند. خوش‌صفت، دهقانی و دیالمه (۱۳۹۶) در

پژوهشی با عنوان «ارتقاء شادکامی در مدارس با تکیه بر برنامه درسی مدرسه شاد» نشان دادند که اهداف برنامه درسی مدرسه شاد ناظر به حیطه‌های سه‌گانه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی است. محتوای آموزشی باید به میزان کافی برای فراگیران مطابق با ویژگی‌های سنی آن‌ها جذاب بوده و موضوعات خاصی را مشتمل شود. پژوهش فرج‌پور بناب (۱۳۹۶)، با عنوان «بررسی رابطه بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان با سازگاری حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه تبریز و دانشگاه علوم پزشکی تبریز» نشان داد که بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان با سازگاری حرفه‌ای ارتباط معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش دوگانی آغچغلو و زمانی‌بخش (۱۳۹۶)، با عنوان «بررسی تأثیر حیات پویا بر شادابی دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی نواب صفوی شهر بندرعباس در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۶» نشان داد که بین حیات پویا و شادابی دانش‌آموزان رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. مصباحیان (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «عوامل تأثیرگذار بر شادابی و نشاط دانش‌آموزان در کلاس درس» نشان داد که سه عامل فیزیکی (۱۲/۱۲ درصد)، عاطفی - اجتماعی (۵۹/۱۱ درصد) و آموزشی (۸۱/۹ درصد)، جزو عوامل تأثیرگذار بر شادابی و نشاط فراگیران در کلاس درس است که میزان اثرات کلی این عوامل برابر با ۵۳/۳۳ درصد بوده است.

به طور کلی، پژوهش‌ها نشان دادند عواملی چون تعامل بین دانشجو و استاد، جو حاکم بر دانشگاه و کلاس درس، روش‌های تدریس، شیوه‌های ارزشیابی، انتظارات استاد، امکانات رفاهی دانشگاه، تشویق‌های کلامی و غیرکلامی و غیره، که جزء مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان هستند، در موفقیت تحصیلی و شخصی، خودکارآمدی و انتظارات دانشجویان نقش دارند که این عوامل و سایر عوامل مشابه نیز بر شادمانی دانشجویان در محیط آموزشی تأثیر می‌گذارند؛ لذا با توجه به نتایج و اهداف پژوهش‌های پیشین و نیز برای دستیابی به هدف کلی این تحقیق با عنوان پیش‌بینی شادمانی دانشجویان بر اساس مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان، فرضیه‌های زیر تدوین شد:

فرضیه اصلی: شادمانی دانشجویان از طریق مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان قابل پیش‌بینی است.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین جو روانی - اجتماعی کلاس و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.

۲. بین بازده‌های روش آموزشی و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
۳. بین تعامل اساتید با دانشجویان و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
۴. بین آرایش فیزیکی کلاس و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
۵. بین شیوه مدیریت کلاس و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.
۶. بین هدف‌های قصد نشده و میزان شادمانی دانشجویان رابطه وجود دارد.

روش

روش این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه پژوهش، کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی سال آخر دانشگاه بوعلی سینا را شامل می‌شد که در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ مشغول به تحصیل بودند و طبق اطلاعات اداره آموزش دانشگاه، شامل ۱۳۶۳ نفر به تفکیک دانشکده، (۱۶۱ نفر در دانشکده علوم پایه، ۳۸۴ نفر در دانشکده مهندسی، ۲۰۰ نفر در دانشکده کشاورزی، ۲۵۱ نفر در دانشکده ادبیات، ۲۰۰ نفر در دانشکده اقتصاد، ۶۰ نفر در دانشکده شیمی و ۱۰۷ نفر در دانشکده هنر) بودند و سپس بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۰۲ نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب و براساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی، تعداد ۳۶ نفر از دانشکده علوم پایه، ۸۵ نفر از دانشکده مهندسی، ۴۴ نفر از دانشکده کشاورزی، ۵۶ نفر از دانشکده ادبیات، ۴۴ نفر از دانشکده اقتصاد، ۱۳ نفر از دانشکده شیمی و ۲۴ نفر از دانشکده هنر به عنوان نمونه‌های پژوهش به صورت تصادفی انتخاب شدند. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار Spss21 و ضریب همبستگی پیرسون^۱ و رگرسیون چندگانه همزمان^۲ تجزیه و تحلیل شد.

در این پژوهش، از دو پرسشنامه به شرح زیر استفاده شده:

الف) پرسشنامه شادمانی آکسفورد: این پرسشنامه را اولین بار آرگایل و لو (۱۹۹۱) ساخته‌اند. دارای ۲۹ ماده است که پنج عامل رضایت، خلق مثبت، سلامتی، کارآمدی و عزت نفس را در بر می‌گیرد. پاسخ‌ها در یک مقیاس ۳ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شوند، به گونه‌ای که در هر گویه به گزینه‌ای که بیان‌کننده حداکثر شادی است، نمره ۳ تعلق می‌گیرد و به عبارتی که بیان‌کننده عدم

1. Pearson Correlation
2. Stepwise Multiple Regression

شادی است، نمره صفر تعلق می‌گیرد. نمراتی که پاسخگویان کسب می‌کنند، شامل محدوده طیف‌های خیلی کم (۰-۱۷)، کم (۱۸-۳۴)، متوسط (۳۵-۵۱)، زیاد (۵۲-۶۸) و خیلی زیاد (۶۹-۸۷) است. در پژوهش‌های مختلفی چون پژوهش‌های فرانسویس، براون، لستر و فیلیپ^۱ (۱۹۹۸)، آرگایل و لو (۱۹۸۹) و نور^۲ (۱۹۹۳)، ضریب پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ - ۰/۹۲، ضریب بازآزمایی ۰/۵۳ - ۰/۹۱ در فواصل زمانی مختلف گزارش شده است. ضریب پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ، تصنیف و بازآزمایی به ترتیب برابر ۰/۹۳، ۰/۹۲، ۰/۷۹ گزارش شده است (علی‌پور و نوربالا، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌های رضایت از زندگی، عزت نفس، سلامتی، کارآمدی، خلق مثبت به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۸۶، ۰/۸۸، ۰/۸۳، ۰/۹۵، و ضریب آلفای کرونباخ برای کل شادمانی ۰/۹۴ محاسبه شده است. هم‌چنین ضریب پایایی بر اساس روش تصنیف، ۰/۹۱ است.

ب) **پرسشنامه برنامه درسی پنهان:** این پرسشنامه محقق ساخته است و بر اساس مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان با ۴۷ گویه ساخته شده است و شش عامل جو روانی - اجتماعی (به محیط کلاسی بی نظیری اشاره دارد که به وسیله همه افراد یا دانشجویان در کلاس خاصی تجربه می‌شود؛ در واقع نگرش‌ها، باورهای مختلف و تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی که فراگیران با خود به محیط کلاس و دانشگاه می‌آورند، از طریق بحث‌ها و صحبت‌های دانشجویان و نحوه برخورد آن‌ها با هم تأثیرات عمیق روانی و تربیتی به وجود می‌آورد) آلن، سانگ ون، جین، رندی و آرتور^۳ (۲۰۱۰)، بازده‌های روش آموزشی (از نظر مهرمحمدی (۱۳۸۸)، عبارت است از کلیه دریافت‌های شناختی، عاطفی، اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان و دانشجویان از روش تدریس مورد استفاده در کلاس (یوسف‌زاده و معروفی، ۱۳۹۳)، شیوه مدیریت کلاس (عبارت است از رهبری امور کلاس درس از طریق: تنظیم برنامه درسی، سازماندهی مراحل کار و منابع، سازماندهی محیط به منظور پیش‌بینی مسائل بالقوه، بالا بردن میزان کارایی و میزان پیشرفت دانش‌آموزان (صفوی، ۱۳۸۵)، تعامل استاد با دانشجویان (عبارت است از فرایند تحریکی و انگیزشی و تبادل دانشی، توانشی و کنشی بین دو قطب سیال «یاددهنده و

1. Francis, Brown, Lester and Philipchalk
2. Noor
3. Ellen, Sangwon, Jean, Randy, and Arthur

یادگیرنده» (یوسف‌زاده و معروفی، ۱۳۹۳)، آرایش فیزیکی کلاس (شکل ظاهری و فضای فیزیکی و ملموس کلاس که از کنار هم قرار گرفتن عناصر تشکیل‌دهنده آن، همچون: اندازه کلاس، نحوه چیدمان صندلی‌ها، وضعیت رنگ، نور، صدا و تجهیزات و... شکل می‌گیرد) (نویس، ۱۳۸۴؛ به نقل از فتحی و اجارگاه و بزرگ، ۱۳۹۱) و هدف‌های قصد نشده (اهدافی هستند که در حین فرآیند آموزش و بر اساس زمینه و موقعیت شکل می‌گیرند (آیزنر، ۱۹۹۴، به نقل از یوسف‌زاده و معروفی، ۱۳۹۳) را در بر می‌گیرد. روایی محتوایی این پرسشنامه، بر اساس نظر اساتید گروه روان‌شناسی و گروه برنامه‌ریزی درسی دانشگاه بوعلی سینا همدان تأیید شد. در پژوهش حاضر به منظور بررسی پایایی پرسشنامه درسی پنهان، از روش آلفای کرونباخ و تصنیف براون استفاده شد. بر همین اساس، پایایی این پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و برای هر یک از زیر مقیاس‌های آن به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۸۶، ۰/۸۲، ۰/۷۵، ۰/۸۹، ۰/۷۴ به دست آمده است. هم‌چنین ضریب پایایی بر اساس روش تصنیف، ۰/۶۹ است. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه به این صورت است که در ازای انتخاب گزینه اول (کاملاً موافقم) نمره ۶، گزینه دوم (خیلی موافقم) نمره ۵، گزینه سوم (کمی موافقم) نمره ۴، گزینه چهارم (کمی مخالفم) نمره ۳، گزینه پنجم (خیلی مخالفم) نمره ۲ و گزینه ششم (کاملاً مخالفم) نمره ۱ به افراد اختصاص می‌یابد.

یافته‌ها

بررسی فرضیه اصلی پژوهش: شادمانی دانشجویان از طریق مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان قابل پیش‌بینی است.

نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده در جدول ۱، نشان می‌دهد که سطح معناداری F به دست آمده، کم‌تر از ۰/۰۱ است ($F_{(۶,۲۹۵)}=۱۵/۷۲۳, p=۰/۰۰۱$). بنابراین، مدل رگرسیون ایجاد شده از لحاظ آماری معنادار است و می‌توان گفت که میزان شادمانی دانشجویان بر اساس مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان قابل پیش‌بینی است. با توجه به مقدار R^2 تعدیل شده، مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان، مجموعاً حدود ۲۳ درصد از واریانس نمرات شادمانی دانشجویان را تبیین می‌کنند.

جدول ۱: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان برای پیش‌بینی میزان شادمانی دانشجویان بر اساس مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان

منبع واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	R	R2	Adjusted R2
رگرسیون	۱۴۳۷۹/۲۴	۶	۲۳۹۶/۵۴					
باقیمانده	۴۴۹۳۷/۷۰	۲۹۵	۱۵۲/۳۳		۱۵/۷۳۲	۰/۰۰۱	۰/۴۹۲	۰/۲۴۲
جمع کل	۵۹۳۱/۹۴	۳۰۱	-					۰/۲۲۷

متغیرهای پیش‌بین: مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان

متغیر ملاک: شادکامی

سطح معناداری	T	ضرایب استاندارد بتا	ضرایب غیراستاندارد		شاخص‌های آماری
			خطای استاندارد	ضرایب b	
۰/۰۰۴	۲/۸۶۵	-	۶/۸۲۸	۱۹/۵۶۵	مقدار ثابت
۰/۰۰۱	۵/۴۱۹	۰/۳۱۸	۰/۱۴۲	۰/۷۶۷	آرایش فیزیکی کلاس
۰/۰۰۱	۴/۱۵۹	-۰/۲۲۹	۰/۱۹۴	۰/۸۰۸	هدف‌های قصد نشده
۰/۰۰۳	۲/۹۴۶	۰/۱۷۳	۰/۰۹۴	۰/۲۷۸	تعامل اساتید با دانشجویان
۰/۰۴۸	۱/۹۸۳	۰/۱۱۷	۰/۱۷۰	۰/۳۳۶	جوّ روانی - اجتماعی
۰/۰۷۳	۱/۸۰۰	۰/۱۰۰	۰/۱۶۹	۰/۳۰۵	شیوه مدیریت کلاس
۰/۸۲۲	۰/۲۲۵	۰/۰۱۳	۰/۱۹۲	۰/۰۴۳	بازده‌های روش آموزشی

جدول ۲: ضرایب بتا به منظور شناسایی شدت و جهت تأثیر هر یک از مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان بر شادکامی

متغیرهای پیش‌بین: مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان

متغیر ملاک: شادکامی

با توجه به مقادیر Beta در جدول بالا، مؤلفه «آرایش فیزیکی کلاس»، در مقایسه با مؤلفه‌های دیگر، تأثیر بیشتری بر شادمانی دانشجویان دارد. این تأثیر مثبت و به اندازه ۰/۳۲ است ($P < ۰/۰۱$ و $Beta = ۰/۳۱۸$)؛ بنابراین، می‌توان گفت این مؤلفه سهم یگانه و معناداری در پیش‌بینی شادمانی دانشجویان دارد، به طوری که با هر واحد افزایش در انحراف استاندارد نمرات آرایش فیزیکی کلاس، انحراف استاندارد نمرات شادمانی دانشجویان نیز به اندازه ۰/۳۲ واحد افزایش می‌یابد.

پس از مؤلفه آرایش فیزیکی کلاس، «هدف‌های قصد نشده» بیشترین تأثیر را بر شادمانی دانشجویان دارد. با توجه به مقدار Beta در جدول فوق، این تأثیر منفی و به اندازه $0/23-$ است ($P < 0/01$ و $Beta = 0/229$)؛ بنابراین، این مؤلفه سهم یگانه و معناداری در پیش‌بینی شادمانی دانشجویان دارد، به طوری که با هر واحد افزایش در انحراف استاندارد نمرات هدف‌های قصد نشده، انحراف استاندارد نمرات شادمانی دانشجویان به اندازه $0/23-$ واحد کاهش می‌یابد. همچنین، مؤلفه‌های «نحوه تعامل اساتید با دانشجویان» و «جو روانی- اجتماعی» نیز تأثیری مثبت و معنادار بر افزایش شادمانی دانشجویان دارند و از سهم یگانه و معناداری در پیش‌بینی شادمانی دانشجویان بهره‌مند هستند. مؤلفه نحوه تعامل اساتید با دانشجویان، به اندازه $0/17$ ، ($P < 0/01$ و $Beta = 0/173$) و مؤلفه جو روانی- اجتماعی به اندازه $0/12$ ، ($P < 0/05$ و $Beta = 0/117$)، بر افزایش شادمانی دانشجویان تأثیر دارند. به طوری که با هر واحد افزایش در انحراف استاندارد نمرات، نحوه تعامل اساتید با دانشجویان و جو اجتماعی، انحراف استاندارد نمرات شادمانی نیز به ترتیب به اندازه $0/17$ و $0/12$ واحد افزایش می‌یابد. و نیز سطح معناداری مقادیر t به دست آمده درباره مؤلفه‌های شیوه مدیریت کلاس و بازده‌های روش آموزشی، بالاتر از $0/05$ است ($P > 0/05$)، به همین جهت می‌توان گفت که مؤلفه‌های یاد شده سهم یگانه و معناداری در پیش‌بینی تغییرات شادمانی دانشجویان ندارند. بنابراین، معادله رگرسیون معمولی را می‌توان به شرح زیر نوشت:

= پیش‌بینی شادمانی دانشجویان بر اساس مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان

$$\text{(جو روانی - اجتماعی)} + 0/34 + \text{(نحوه تعامل اساتید)} + 0/28 + \text{(هدف‌های قصد نشده)} - 0/81 - \text{(آرایش فیزیکی کلاس)} + 0/77 + 0/57$$

بررسی فرضیه‌های فرعی پژوهش

جدول ۳: ضرایب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و شادمانی دانشجویان

شادمانی	رضایت از زندگی	عزت نفس	سلامتی	کارآمدی	خلق مثبت	کل شادمانی
جو روانی - اجتماعی	۰/۲۶۳**	۰/۱۷۵**	۰/۲۹۴**	۰/۲۰۲**	۰/۰۷۶	۰/۲۵۳**
بازده‌های روش آموزشی	۰/۰۹۵	۰/۱۰۰	۰/۱۵۶**	۰/۰۵۳	۰/۰۶۹	۰/۱۱۹*
شیوه‌ی مدیریت کلاس	-۰/۰۳۷	-۰/۰۷۵	-۰/۰۷۸	-۰/۰۵۹	-۰/۰۷۲	-۰/۰۷۴
تعامل اساتید با دانشجویان	۰/۳۲۲**	۰/۲۳۹**	۰/۲۶۸**	۰/۳۶۱**	۰/۱۹۵**	۰/۳۱۸**
آرایش فیزیکی کلاس	۰/۳۵۷**	۰/۳۰۴**	۰/۲۹۸**	۰/۳۴۰**	۰/۱۸۵**	۰/۳۵۱**
هدف‌های قصد نشده	-۰/۱۱۰	-۰/۱۵۸**	-۰/۱۵۶**	-۰/۱۷۷**	-۰/۰۹۴	-۰/۱۶۳**
کل برنامه درسی پنهان	۰/۳۰۴**	۰/۲۰۱**	۰/۲۵۵**	۰/۲۷۶**	۰/۱۳۵*	۰/۲۷۸**

n=۳۰۲   *p<۰/۰۱   و   *p<۰/۰۵

جدول ۳، نتایج همبستگی بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و شادمانی در ارتباط با فرضیه‌های ۱-۶ پژوهش را نشان می‌دهد. آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد بین برنامه درسی پنهان و شادمانی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری در سطح ($p<۰/۰۱$) وجود دارد، که نشان می‌دهد هر چه وضعیت برنامه درسی پنهان مطلوب‌تر باشد، میزان شادمانی دانشجویان بالاتر است.

بر اساس این نتایج، بالاترین ضریب همبستگی مربوط به آرایش فیزیکی کلاس ($p<۰/۰۱$)، ($r=۰/۳۵۱$) و پایین‌ترین ضریب همبستگی مربوط به بازده‌های روش آموزشی ($p<۰/۰۵$)، ($r=۰/۱۱۹$) است. و بین شیوه مدیریت کلاس با شادمانی رابطه معناداری یافت نشد؛ بنابراین فرضیه‌های اول، دوم، سوم، چهارم و ششم تأیید شدند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی شادمانی دانشجویان با توجه به مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان انجام شد. نتایج پژوهش در خصوص فرضیه اول تا ششم نشان داد، بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان جز مؤلفه شیوه مدیریت کلاس رابطه معناداری وجود دارد. هم‌چنین نتایج به‌دست

آمده از تجزیه-تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که برنامه‌های درسی پنهان و مؤلفه‌های آن به‌طور معناداری نمره کلی شادمانی ($\text{Adjusted } R^2 = 22/7, F = 15/72, p = 0/001$) را تبیین می‌کنند. برنامه‌های درسی پنهان و ابعاد آن در پیش‌بینی نمره کلی شادمانی حائز اهمیت هستند و در مجموع ۲۲/۷ درصد از واریانس نمره کلی شادمانی را به خود اختصاص می‌دهند. این حاکی از آن است که با افزایش نمره برنامه‌های درسی پنهان و مؤلفه‌های آن، نمره کلی شادمانی نیز افزایش می‌یابد. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات برادبورن (۱۹۶۹)، به نقل از نصوحی دهنوی، احمدی و عابدی، (۱۳۸۳)؛ لو (۲۰۰۳)؛ کار (۲۰۰۵)؛ برزگر، پریاد، جفرودی، کاظم نژاد، قنبری خانقاه (۲۰۱۸)، دریکوندی (۱۳۸۱)؛ نصوحی دهنوی، احمدی و عابدی (۱۳۸۳)؛ عباسی (۱۳۸۳)؛ حیاتی (۱۳۸۷)؛ جعفری، سیادت و بهادران (۱۳۸۷)؛ فضل‌اللهی، جهانگیر اصفهانی و حق‌گویان (۱۳۸۹)؛ غلامی و حسین چاری (۱۳۹۰)؛ فکوری، شیخ و قدوسیان (۱۳۹۴)؛ خوش صفت، دهقانی و دیالمه (۱۳۹۶)؛ دوگانی آغچگلو و زمانی‌بخش (۱۳۹۶) و مصباحیان (۱۳۹۶) تا حدودی (در برخی از مؤلفه‌ها) همخوان است.

در تبیین این یافته، به‌طور کلی باید گفت که مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان باعث عادت‌های بهداشتی، تفریحات سالم، علائق علمی و معنوی، ذوق هنری و زیبایی‌شناسی، اخلاق پسندیده، وظیفه‌شناسی، احترام به انسانیت، رقابت سالم و صمیمانه، همکاری و نوع دوستی، احترام به قوانین، مقررات و هنجارهای مورد قبول جامعه، بزرگداشت خانواده، آزاد منشی، رعایت حقوق خود و دیگران، خودشکوفایی، میهن‌پرستی، پایبندی به سنت‌ها، آداب و رسوم قومی، ارج‌گذاری، قضاوت اقتصادی، ادراک اجتماعی، شهروند جهانی بودن، ایمان به مردم سالاری، کنترل پرخاشگری، حضور به موقع در کلاس درس، اظهار علاقه به مواد درسی، جامعه‌پذیری سیاسی، یادگیری ارزش‌ها و رسوم فرهنگی می‌شود؛ که این موارد می‌توانند عاملی مؤثر بر شادمانی (رضایت از زندگی، سلامتی، عزت نفس، کارآمدی و خلق مثبت) باشند (علیخانی و مهر محمدی، ۱۳۸۴) و این به نوبه خود می‌تواند عامل افزایش و ایجاد شادمانی شود.

در تبیین یافته فرضیه اول می‌توان گفت که محیط‌های علمی و آموزشی از مدارس تا دانشگاه، همواره با دو جو همراه و همزاد بوده‌اند: ۱. جو علمی ۲. جو روانی-اجتماعی. آنچه بعد جو مطلوب روانی-اجتماعی را نشان می‌دهد، وجود شاخص‌هایی چون: اعتماد،

صمیمیت، روحیه انتقادپذیری و مشارکت‌جویانه و غیره است که اگر در راستای جو علمی قرار گیرد باعث عملکرد تحصیلی بالا می‌شود که این امر نیز به نوبه خود با ایجاد اعتماد به نفس مطلوب زمینه رضایت و شادمانی را فراهم می‌آورد. در تبیین یافته فرضیه دوم می‌توان گفت که آن دسته از روش‌های تدریس سنتی که طی آن اساتید یا مدرسان به عنوان متکلم وحده تدریس می‌کنند و دانشجویان صرفاً در نقش مخاطبان منفعل و راکد ظاهر می‌شوند، تأثیری منفی بر روحیه علمی و نهایتاً احساس رضایت و شادمانی دانشجویان دارد. در واقع، روش‌های آموزشی استاد می‌تواند انفعال، ناامیدی، بی‌علاقگی، عدم فعالیت یا شور و شوق یادگیری، خلاقیت، اعتماد به نفس، رضایت، خلاقیت و نوآوری را به دنبال داشته باشد. بنابراین، روش‌های آموزشی مناسب و دریافت‌های ناشی از آن به وسیله دانشجویان در ایجاد روحیه نشاط و افزایش علاقه مؤثر هستند.

در تبیین فرضیه سوم می‌توان گفت که کیفیت رابطه بین اساتید و دانشجویان می‌تواند تأثیر عمیقی بر احساسات و نگرش دانشجویان برجای بگذارد. رفتار هیأت علمی از عوامل بسیار مهم در طرز تلقی‌ها و یادگیری‌های دانشجویان محسوب می‌شود. متأسفانه شواهد موجود بیان‌کننده آن است که اغلب در الگوهای ارتباط و تعامل در دانشگاه‌ها بر فرمانبرداری و اطاعت بی‌چون و چرا تأکید شده است و عملاً زمینه کم‌تری برای مشارکت دانشجویان در مراحل و فرایند آموزش و فرصت اظهار نظر وجود دارد و آن‌ها را به روحیه انفعال، تسلیم و انقیاد می‌کشاند. در حالی که رفتار آزاد در کلاس درس و دادن فرصت کافی و مؤثر به دانشجویان، سبب تقویت اعتماد به نفس و رشد نشاط و تلاش‌های علمی در آن‌ها می‌شود (لو، ۲۰۰۳). در تبیین فرضیه چهارم می‌توان گفت، با توجه به دستاوردهای مفید «علم ارتباطات»، صاحب‌نظران این رشته معتقدند که آموزش‌های غیرمستقیم و مبتنی بر زبان بدن، بیش از سایر عوامل در انتقال پیام به فراگیران نقش دارند. بر همین اساس، ادوارد تی‌هال^۱، در نظریه خود به نام زبان «صامت» معتقد است که فضا سخن می‌گوید (نویس، ۱۳۸۴، به نقل از امینی و همکاران). بنابراین، مراکز آموزشی و عناصر تشکیل‌دهنده آن مانند رنگ، نور، صدا، تجهیزات و... آثار آموزشی و تربیتی دارند و در حد مطلوب می‌توانند شادابی و نشاط را فراهم کنند، یادگیری را آسان کنند و در صورت عدم مطلوبیت می‌توانند رغبت به یادگیری را از بین ببرند. در تبیین فرضیه پنجم، می‌توان گفت که به دلیل تفاوت در انتظارات و ویژگی‌های

---

1. Hall

دانشجویان، هر کدام سبک مدیریتی خاصی را به سبک دیگر ترجیح می‌دهند، یکی از عوامل تبیین‌کننده عدم امکان پیش‌بینی رابطه بین شیوه مدیریت کلاس و میزان شادمانی دانشجویان است. همچنین به نظر می‌رسد که عدم وجود رابطه بین شیوه مدیریت کلاس با شادمانی دانشجویان، شیوه آرایش سنتی کلاس‌های درس به صورت خطی و بهره‌گیری از شیوه‌های مدیریت کلاس مداخله‌ای به جای غیرمداخله‌ای و تعاملی باشد. و در تبیین یافته فرضیه ششم می‌توان گفت: با توجه به این که در آموزش رسمی، طرح درس منسجم، تعیین اهداف و تکالیف، ارزشیابی براساس اهداف و تکالیف از قبل تعیین شده و بیان انتظارات روشن و دقیق از دانشجویان، از الزامات و ضروریات تدریس و آموزش است، اگر آن دسته از محتواها و طرح‌های درسی با نیازهای دانشجویان مرتبط نباشد و در نحوه سازماندهی آن‌ها ملاحظات فنی لازم رعایت نشود و درعین حال به گونه‌ای یک طرفه در صدد القای کلیشه‌ها و ذهنیت‌های قالبی به دانشجویان باشد، نمی‌تواند باعث رشد و ترویج نشاط و روحیه علمی و آموزشی در میان دانشجویان شود.

با توجه به اینکه در آموزش عالی، تحقق اهدافی نظیر رشد و پرورش دانشجویان خلاق، متفکر و مسئولیت‌پذیر، فعال و با روحیه شاد و نیز موفقیت تحصیلی همواره مورد تأکید بوده است؛ و با توجه به یافته‌های پژوهش مبنی بر توان پیش‌بینی شادکامی بر اساس مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان، اهتمام به ابعاد پنهان برنامه درسی به ویژه در فرایند یاددهی - یادگیری در کنار توجه به بعد رسمی برنامه درسی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش می‌توان به فقدان پرسشنامه استاندارد مربوط به سنجش برنامه درسی پنهان، عدم همکاری برخی اساتید برای توزیع پرسشنامه‌ها و محافظه‌کاری بعضی از دانشجویان در پاسخگویی به برخی از سؤال‌های پرسشنامه‌ها اشاره کرد.

نتایج پژوهش نشان داد که بین آرایش فیزیکی کلاس و میزان شادمانی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین، با توجه به نقش و جایگاه چشمگیر ساختار فیزیکی و آرایش کلاس و محیط‌های آموزش عالی در پرورش روحیه علمی و نشاط و شادابی دانشجویان، پیشنهاد می‌شود که مسئولان دانشگاهی در تجهیز کلاس‌ها و فراهم کردن امکانات رفاهی و آموزشی در سطح دانشگاه کوشا باشند و هم‌چنین اصلاحات و تغییرات لازم در این بخش به ویژه از نظر تغییر در نوع چیدمان میزگردی به جای ستونی و نیز طراحی و مهندسی کلاس‌های درس و تغییر آن‌ها از شکل مستطیلی به مربع انجام شود. اساساً فضاها و محیط‌های آموزشی

به ویژه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی باید به گونه‌ای باشد که زمینه‌های مشارکت و حضور فعالانه و برابر همه دانشجویان را در فرایندهای یاددهی-یادگیری تسهیل کند. با توجه به نتایج تحقیق، مبنی بر وجود رابطه معنادار بین جو روانی-اجتماعی و میزان شادمانی دانشجویان؛ پیشنهاد می‌شود مدیران گروه، اساتید و مسئولان دانشگاهی، در جهت ایجاد جو دوستانه، حمایتی و همکارانه بین دانشجویان عاملی تسهیل‌کننده باشند، این جو می‌تواند از طریق فراهم کردن برنامه‌های مشارکتی در سطح کلاس، انجمن‌های دانشکده و حتی در کنار هم بودن دانشجویان در قالب فعالیت‌های تفریحی، تشویق و فراهم کردن امکانات لازم برای حضور هر چه بیشتر دانشجویان در محیط‌های شاد و فعال، و مشارکتی ایجاد شود.

با توجه به یافته تحقیق مبنی بر وجود رابطه بین بازده‌های روش آموزشی و میزان شادمانی دانشجویان، پیشنهاد می‌شود اساتید با روش‌های مختلف آموزشی و تدریس، و پیامدها و تأثیرات آن بر دانشجویان آشنا شوند، که این امر از طریق مطالعات و حضور در دوره‌های دانش‌افزایی در سطح ملی و بین‌المللی محقق خواهد شد.

همچنین با توجه به نتایج پژوهش که نشان داد بین تعامل استاد با دانشجویان و میزان شادمانی آن‌ها رابطه وجود دارد، پیشنهاد می‌شود مدیران بخش‌ها و واحدهای مختلف دانشگاهی، به ویژه مدیران گروه‌های آموزشی با اتخاذ تدابیر و تمهیدات لازم، در ایجاد ارتباط و تعامل هر چه بیشتر اعضای هیأت علمی با دانشجویان اقدام کنند که قطعاً زمینه‌ساز درک متقابل و همکاری‌های هر چه بیشتر آن‌ها در حوزه‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی خواهد بود.

و در نهایت نتایج پژوهش نشان داد بین هدف‌های قصد نشده و میزان شادمانی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد؛ لذا با توجه به اینکه تعلیم و تربیت ماهیت برآمدنی دارد و در حین آموزش مسائلی اتفاق می‌افتد که از قبل پیش‌بینی شده نیست و برخاسته از زمینه و موقعیت هستند، بر این اساس پیشنهاد می‌شود که مدرسان، خود را برای رویارویی با وقایع احتمالی از قبل آماده کنند و بر همین اساس باید توان پیش‌بینی آینده را داشته باشند.

منابع

- امانی، رزیتا و هادیان همدانی، رژی‌نا (۱۳۸۷). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر افزایش میزان شادی دانشجویان، در خلاصه مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان، تهران: ویرایش.
- امینی، محمد، مهدی‌زاده، مریم، ماشاللهی‌نژاد، زهرا و علیزاده، مرضیه (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و روحیه علمی دانشجویان، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۷(۴): ۱۰۳-۸۱.
- ایمانی، صدف، یعقوبی، ابوالقاسم، یوسف‌زاده، محمدرضا، ویسی کهره، سعید و محقق، حسین (۱۳۹۴). رابطه بین برنامه درسی پنهان با تحلیل رفتگی آموزشی دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲(۱۸): ۴۱-۲۹.
- آهوخوش، پروانه (۱۳۹۶). بررسی دیدگاه دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی نسبت به برنامه درسی پنهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی.
- جعفری، سید ابراهیم، سیادت، سیدعلی و بهادران، نرگس (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر در شادابی مدارس، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، ۴ (۲ و ۱): ۳۱-۴۴.
- جعفری، سید ابراهیم، عابدی، محمدرضا و لیاقت‌دار، جواد (۱۳۸۳). شادمانی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، میزان و عوامل مؤثر بر آن، طب و تزکیه، شماره ۵۴، ۱۵-۲۲.
- جعفری، علی (۱۳۸۷). رابطه ابعاد شخصیت و خلاقیت با شادمانی در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه تبریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مرکز تهران غرب.
- حیاتی، حمیدرضا (۱۳۸۷). تأثیر محیط فیزیکی مدرسه بر نشاط دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان ساری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی رودهن.
- خدادادی، محمدرسول، نجدرحمتی، بهروز و فریدفتحی، مریم (۱۳۹۶). ارتباط انگیزه مشارکت ورزشی، نشاط و شادابی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه اول شهرستان بناب، فصلنامه پژوهش در ورزش تربیتی، ۵ (۱۳): ۱۵۵-۱۷۴.
- خوش‌صفت، سکینه، دهقانی، مرضیه و دیالمه، نیکو (۱۳۹۶). ارتقاء شادکامی در مدارس با تکیه بر برنامه درسی مدرسه شاد، مجموعه مقالات دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات

- اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت، دانشگاه امام صادق (ع) پردیس خاوران. دریکوندی، هدایت‌الله (۱۳۸۱). بررسی عوامل نشاط‌انگیز در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر اصفهان از نظر مدیران و مربیان پرورشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- دوگانی آغچقلو، مریم و زمانی‌بخش، راضیه (۱۳۹۶). بررسی تأثیر حیاط پویا بر شادابی دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی نواب صفوی شهر بندرعباس در سال تحصیلی ۱۳۹۵ - ۹۶. *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳(۲۲): ۱۰۷ - ۱۲۰.
- شریف‌جعفری، مهسا، یزدانخواه‌فرد، محمدرضا، روانی‌پور، مریم، معتمد، نیلوفر، پولادی، شهناز و احمدلو، جواد (۱۳۹۵). دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از نقش برنامه‌درسی پنهان در انتقال ویژگی‌های حرفه‌ای‌گری، *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد*، ۱۱(۱): ۷۶ - ۹۰.
- صالحی عمران، ابراهیم، هاشمی، سهیلا و ایران‌نژاد، منصوره (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی براساس مؤلفه‌های شادکامی، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۱۱(۴۴): ۱۴۱ - ۱۶۴.
- صفوی، امان‌الله (۱۳۸۵). روش‌ها، فنون و الگوهای تدریس، تهران: سمت.
- طاهریان، حسین، فیض، داود و حیدرخانی، زهرا (۱۳۹۳). عوامل مدیریتی و سازمانی مؤثر بر شادی و نشاط در دانشگاه‌ها و تأثیر آن‌ها بر تولید علم، *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲۰(۲): ۹۹ - ۱۶۶.
- عابدی، احمد و میرزائی، پریوش (۱۳۸۵). مقایسه اثربخشی روش شناختی - رفتاری فوردایس و روش آموزش مهارت‌های اجتماعی در افزایش میزان شادی دانش‌آموزان دبیرستان‌های اصفهان، *فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۲(۳ و ۴): ۵۹ - ۷۱.
- عباسی، ناهید (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر شادابی دانش‌آموزان از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۲ - ۱۳۸۳، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد خوارسگان.
- علی‌پور، احمد و نوربالا، احمدعلی (۱۳۸۷). بررسی مقدماتی پایایی و روایی پرسشنامه شادکامی آکسفورد در دانشجویان دانشگاه‌های تهران، *مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۵(۱ و ۲).

علیخانی، محمدحسین و مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۴). بررسی پیامدهای قصد نشده (برنامه درسی پنهان) ناشی از محیط اجتماعی مدارس دوره متوسطه شهر اصفهان و ارائه راهکارهایی برای کاهش پیامدهای منفی آن، پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱(۱۲): ۳۹-۴۸.

غلامی، سمیه و حسین چاری، مسعود (۱۳۹۰). پیش‌بینی شادمانی دانش‌آموزان با توجه به ادراک آن‌ها از انتظارات معلم، نحوه تعامل معلم و خودکارآمدی، مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۳(۱): ۸۳-۱۰۹.

فتحی واجارگاه، کورش و بزرگ، حمیده (۱۳۹۱). شناسایی برنامه‌های درسی پنهان ناشی از محیط فیزیکی دانشگاه، دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۳(۵): ۴۸-۲۶.

فرج‌پوربناب، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان با سازگاری حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه تبریز و دانشگاه علوم پزشکی تبریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.

فضل‌اللهی، سیف‌الله، جهانگیراصفهانی، نرگس و حق‌گویان، زلفا (۱۳۸۹). سنجش میزان و عوامل مؤثر بر شادی دانشجویان پردیس قم دانشگاه تهران، فصلنامه روانشناسی و دین، ۳(۴): ۸۹-۱۰۸.

فکوری، حسین، شیخ، عالیه و قدوسیان، علی (۱۳۹۴). بررسی عوامل تأثیرگذار بر شاداب سازی مدارس از دید مدیران و معلمان مدارس غیرانتفاعی ابتدایی شهر گرگان، دومین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی، جامعه‌شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران، تهران، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین. فلاح، وحید، بریمانی، ابوالقاسم، نیازآذری، کیومرث، مؤتمنی، همایون و مهدوی، هیلدا (۱۳۸۹). بررسی نقش مؤلفه‌های برنامه‌های درسی پنهان بر یادگیری دانش‌آموزان در مدارس متوسطه، فصلنامه مدیریت، ۹ (ویژه نامه): ۶۳-۷۱.

مصباحیان، اعظم (۱۳۹۶). شناسایی عوامل تأثیرگذار بر شادابی و نشاط دانش‌آموزان در کلاس درس، سومین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

معروفی، زهرا (۱۳۹۵). بررسی ارتباط برنامه‌های درسی پنهان با سازگاری اجتماعی و انگیزه

- پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی. مهران، بهروز، ساکتی، پرویز، مسعودی، اکبر و مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۵). نقش مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان در هویت علمی دانشجویان (مطالعه موردی دانشگاه فردوسی مشهد)، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱(۳): ۲۹-۳.
- نصوحی دهنوی، محمود، احمدی، سید احمد و عابدی، محمدرضا (۱۳۸۳). رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشی دانش‌آموزان دبیرستانی، فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، ۲(۱۹ و ۲۰): ۲۳-۵۰.
- وزیری، مژده و شیرزادی اصفهانی، هما (۱۳۸۹). بررسی رابطه جو سازمانی با شادمانی و سرزندگی در اعضای هیئت علمی دانشگاه الزهراء (س)، اندیشه‌های نوین تربیتی، ۶(۲): ۱۷۳-۱۹۰.
- یوسف‌زاده، محمدرضا و معروفی، یحیی (۱۳۹۳). تدریس حرفه‌ای (مبانی، مهارت‌ها و راهبردها)، همدان: دانشگاه بوعلی سینا همدان.
- Abbasi, N. (2004). *Studying the factors affecting the happiness of students from the viewpoint of teachers and students of girls high school in Isfahan in the academic year 2004-2005*, MD Dissertation, Islamic Azad University, Isfahan (Khorasgan) Branch. (in Persian).
- Abedi, A. and Mirzaie, P. (2006). Comparison of the effectiveness of Fordic ecognitive-behavioral method and approach social skills training in increasing the happiness rate of high school students in Isfahan, *Quarterly Journal of New Thoughts on Education*, 2(3&4): 59-71. (in Persian).
- AhooKhosh, P. (2017). Study of the Viewpoints of Agriculture Students of the University of Razi on the hidden curriculum, MD Dissertation, Razi University. (in Persian).
- Alikhani, M. and MehrMohammadi, M. (2005). Investigation of the Unintended Consequences of School's Social Climate in High Schools and Providing Solutions to Reduce its Negative Consequences, *TLR*, 1(12):39-48: (in Persian).
- Alipoor, A and Noorbala, A.A. (1999). Preliminary Evaluation of the Validity and Reliability of the Oxford Happiness Questionnaire in Students in the Universities of Tehran, *IJPCP*, 5 (1 and 2): 55-66. (in Persian).
- Amani, R. and Hadianhamedani, R. (2008). The Effectiveness of Social Skills Training on Increasing the Students' Happiness, *In the summary of the articles of the 4th National Students' Mental Health Seminar*, May 21-22: Tehran, Iran. (in

- Persian).
- Amini, M., Mehdizade, M., Mashallahinejad, Z and Alizade, M. (2011). A Survey of Relation between Elements of Hidden Curriculum and Scientific Spirit of Students, *IRPHE*, 17 (4): 81-103. (in Persian).
- Amini, M., Tamani Far, M.R. and Mashaalahi Nejh, Z. (2015). A Survey on the Position of Hidden Curriculum from Students' Viewpoints at Kashan University of Medical Sciences, *Journal of Medical Education Development*, 8(18): 1-13. (in Persian).
- Argyle, M. (2001). *The Psychology of happiness*, London: Rutledge. Nations. Netherland: Erasmus University Rotterdam.
- Bandini, J., Mitehell, CH., Epstein-Peterson, Z. D., Amobi, A., Cahill, J., Peteet, T., Balboni, T. and Balboni, M. J. (2015). Student and Faculty reflections of the hidden curriculum: How Does the Hidden Curriculum Shape Student's Medical Training and Professionalization?, *Journal of Hospice & Palliative Medicine*, 34(1): 1-7.
- Barzgar, F., Paryad, E., Jafroudi, Shirin., Kazem Nezhad, E. and Ganbari Khanghah, A. (2018). Nursing Student's Viewpoints: Effect of Hidden Curriculum on Learning, *Journal of Holistic Nursing and Midwifery*, 28(1): 26-34. (in Persian).
- Carr, D. (2005). Personal and interpersonal relationships in education and teaching: a virtual ethical perspective, *British Journal of Educational Studies*, 53 (3): 255-271.
- Darikvandi, H. (2002). Investigating the Happiness Factors in Middle Schools Students in Isfahan from the viewpoint Managers and Educational Instructors, MD Dissertation, Isfahan University. (in Persian).
- Dean, A. and Gibbs, P. (2015). Student satisfaction or happiness?, *Quality Assurance in Education*, 23(1): 5-19.
- Dugani Aghchaghloo, M. and Zamanibakhsh, R. (2017). Investigating the effect of dynamic yard on the happiness of primary school students of Navab Safavi in Bandar Abbas in the academic year of 2016 – 2017, *Journal of Research in Psychology and Education*, 3(22): 107-120. (in Persian).
- Ellen, W. R., Sangwon, K., Jean A. B., Randy W. K. and Arthur M. H. (2010). Student Personal Perception of Classroom Climate: Exploratory and Confirmatory Factor Analyses, *Educational and Psychological Measurement*, 70(5): 858-879.
- Fakouri, H., Sheikh, A. and Ghoddousian, A. (2015). *Investigating the Factors Affecting the Recovery of Schools from the Viewpoint of Directors and Teachers of Primary Nonprofit Schools in Gorgan*, The 2th Scientific Research

- Conference on the Development and Promotion of Educational Sciences and Psychology, Sociology and Social Sciences of Iran, February 9, Iran, Tehran, Scientific Society for the Development and Promotion of Basic Sciences and Techniques(in Persian).
- Fallah, V., Barimani, A., NiyazAzari, K., Mut'mani, H. and Mahdavi, H. (2010). studying the role of hidden curriculum factors on student learning in high schools, *Management Quarterly*, 9 (Special Note), 71-63. (in Persian).
- FarajPourebobab, F. (2017). *The Relationship between Hidden Curriculum Factors and Professional Adaptation of Tabriz University Students in Tabriz University of Medical Sciences*, MD Dissertation, Tabriz University(in Persian).
- Fathi Vajargah, K. and Bozorg, H. (2012). Hidden Curriculum Infeueded by **Physical** Environment, *Journal of Higher Education Curriculum*, 3(5): 26-48.(in Persian).
- Fazlollahi, S., Jahangir Esfahani, N. and HaghGoyan, Z. (2011). Measuring the Rate and Factors Affecting the Happiness of Students of Qom Campus, Tehran University, *Ravanshenasi-va- Din*, 3 (4): 89-108. (in Persian).
- Gholami, S., and HosseinChari, M. (2011). The prediction of student's status of happiness to regardingtheir perception of teacher expectations, teacher interaction and self-efficacy, *Studies Teaching and Learning*, 3(1): 83-109(in Persian).
- Hafler, J. P., Ownby, A. R., Thompson, B. M., Fasser, C. E., Haidet, P. and Hafferty, F. W.(2011). Decoding the Learning Environment of Medical Education: A Hidden Curriculum Perspective for Faculty Development, *Curriculum Inquiry*, 86(4): 440-444.
- Hayati, H. R. (2008). *The effectiveness of school physical environment on the happiness of high school students in Sari*, MD Dissertation, Islamic Azad University of Roodehen(in Persian).
- Imani, S., Yaghobi, A. and Yusef Zade, M.R., Veysi KohreT S. and Mohagheghi, H. (2015). The relationship between hidden curriculum and students instructional burnout, *Reasearch in Curriculum Planning*, 12(18): 29-41(in Persian).
- Jafari, A. (2008). *The Relationship between Personality Dimensions and Creativity with Happiness among Graduate Students of Tabriz University*, MD Dissertation, Payame Noor University of Tehrangharb. (in Persian).
- Jafari, S.E., Siadat, S.A. and Bahadoran, N. (2008). Investigating factors influencing happiness of schools, *Quarterly Journal of New Thoughts on Education*, 4(1&2): 31-44 (in Persian).
- Jafari,E., Abedi, M. R. and Liagatdar, M. J. (2004). Happiness and its Degree of

- Effective Factors in students of the Isfahan Medical Sciences University, *Teb Va Tazkieh, Journal of Tehran University of medical sciences*, 54:15-23. (in Persian).
- Khodadadi. M.R., Najdrahmati. B. and Faridfathi. M. (2017). Relationship between Sports Participation Motivation, Happiness and Academic Achievement of Secondary School Boys' Student in Bonab City. *Research on Educational Sport*, 5(13): 155-74. (in Persian).
- KhoshSefat, S., Dehghani, M. and Dialameh, N. (2017). *Promoting happiness in schools, relying on a happy school curriculum*, Proceedings of the 2nd International Conference on Social Studies and Religious Studies, July 2, Iran, Rasht.
- Lau, L. K.(2003). Institutional factors affecting student retention. *Education*, 124 (1): 126-136.
- Lawrence, C., Mhlaba, T. and Kearsley, A. (2018). The Hidden Curricula of Medical Education: A Scoping Review *Academic Medicine*, 93 (4): 648-656.
- Lee, J., and Graham, A. V. (2001). Students' perception of medical school stress and their evaluation of a wellness elective. *Med Educ*; 35(7): 652-659.
- Lyubomirsky, S., King, L. and Diener, E. (2005). The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Slead to Success? *Psychological Bulletin*, 131(6): 803–855.
- Mahram, B., Saketi, P., Masoudi, A. and MerMohammadi, M. (2006). The role of hidden curriculum components in students' scientific identity (Case study of Ferdowsi University of Mashhad), *Journal of Curriculum Studies*, 1(3):3-29. (in Persian).
- Maroufi, Z. (2016). *Study the relationship between hidden curriculum and social adaptation and the motivation of students' academic achievement* , MD Dissertation , Allameh Tabataba'i University. (in Persian).
- Mesbahian, A. (2017). *Identify the factors influencing the happiness and vitality of the students in the classroom*, The 3th National Conference of New Research in the Field of Humanities and Social Studies in Iran, June18, Iran, Qom, Center for Islamic Studies and Research Soroush Hekmat Mortazavi. (in Persian).
- Meyers, D. (2000). The friends, funds, and faith of happy people. *American Psychologist*, 55 (1): 59-67.
- Nasoohi, D., Mahmoudi, A., Ahmadi, S.A., & Abedi, M.R. (2004). The Relationship Between the Rate of Happiness and School Factors in High School Students, *Knowledge & Research in Applied Psychology*, 2(19-20): 23-50. (in Persian).
- Ozdemir, N. (2018). The Relationship between Hidden Curriculum Perception and

- University Life Quality in Sports Education, *Universal Journal of Educational Research*, 6(4): 742-750.
- Pascarella, E. T. and Terenzini, P. T. (1991). *How college affects students: Findings and insights from twenty years of research*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Peterson, C. (2000). The future of optimism, *American Psychologist*, 55 (1): 44-55.
- Safavi, A. (2006). *Methods, techniques and teaching patterns*, Tehran, samt Publications(in Persian).
- Salehi Omran, E., Hashemi, S. and Irannejad, M. (2012). Content analysis of elementary school textbooks based on the components of happiness, *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 11(44): 141-164. (in Persian).
- Scherer, K. A., Summerfield. A. B. and Walcott, H. G. (1986). *Experiencing Emotion*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Seligman, M.E.P. (2002). *Authentic happiness*. New York: Free Press.
- Seligman, M.E.P. (2004). *Can happiness be taught?* Boston, 133 (2): 80- 88.
- Sharifjaafari, M., Yazdankhahfard, M., Ravanipour, M., Motamed, N., Pouladi, SH. and Ahmadloo, J. (2016). Students' view of the hidden curriculum in the transmission characteristic of professionalism in Bushehr University of Medical Science: A qualitative study, *Journal of Medical Education and Development*, 11(1): 76-90. (in Persian).
- Taherian, H., Feiz D. and Heydarkhani, Z. (2014). Studying the Effective Management and Organizational Factors on Happiness and Joy in the Universities and their Effects on the Knowledge Production. *IRPHE*, 20 (2): 99-116(in Persian).
- Vaziri, m. and ShirzadiEsfahani, H. (2010). studying the relationship between organizational climate and happiness and vitality in the faculty members of Alzahra University, *Quarterly Journal of New Thoughts on Education*, 6(2): 173-190(in Persian).
- Yousefzadeh, M.R. and Maroofi, Y. (2014). *Professional Teaching: Foundations, Skills and Strategies*, Hamedan, Bu-Ali Sina University Publications. (in Persian).

The Prediction of Students' Status of Happiness with Regard to the Factors of Hidden Curriculum

---

Azadeh Moradi¹

M.A student in Educational psychology, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Abolghasem Yaghobi

Associate professor, Department of Psychology, Bu-Ali Sina University, Hamedan,
Iran

Mohammad Reza Yosef Zadeh

Associate professor, Department of Psychology, Bu-Ali Sina University, Hamedan,
Iran

Abstract

The main aim of this research was to predict students' happiness based on the hidden curriculum components. A correlation research method was used. The statistical population (N=1363) included all last year Bu-Ali Sina university B.A. students. Using ratio stratified sampling method and Kerjcie and Morgan table about 302 students were selected as the study sample. The data gathering instrument were Oxford happiness questionnaire and a researcher-made questionnaire of hidden curriculum components. The instruments' validity was reported as acceptable by experts and their reliability using Cronbach Alpha coefficient was calculated as 0.94 and 0.79. The collected data were analyzed using descriptive statistic indices and inferential tests such as Pearson correlation coefficient and multiple regression. The findings showed that except classroom management component, there was a significant relationship between hidden curriculum component and students' happiness. Moreover, the results showed that, in general, the factors of hidden curriculum, can significantly predict 22.7% of students' happiness.

Keywords:

Happiness, Hidden curriculum, Students

---

1. Azadeh.Moradi98@yahoo.com

received: 2017-10-26   accepted: 2018-09-08

DOI: 10.22051/jontoe.2018.17770.1992